

PÁLMAJOR

BEVEZETÉS

Pálmajor község Somogy megyében, Kaposvártól 20 kilométerre található. A kistelepülés 3 kilométer hosszan elnyúló főutcája a 61-es főútról nyílik, jelenlegi 377 lakosának 99%-a roma származású. 2010-ben Magyarország legszegényebb települései közé sorolták, az egy főre jutó havi jövedelem nem érte el a 33 ezer forintot. 1993. január 1-jétől vált önálló településsé, azelőtt a tőle 6 kilométerre fekvő Nagybjomhoz tartozott. Közigazgatási feladatait Nagybjommal körjegyzőségben látja el.

MÚLT

Az 1800-as években a terület, ahol ma a falu áll, teljes egészében a Sommsich család birtoka volt. Innen eredeztethető korábbi neve, *Páltelke*, melyből a századfordulóra alakult ki a mai Pálmajor elnevezés. Népiskolája révén, mely 1923-ban nyitotta meg kapuit, a környező települések, puszták gyermekei sorra jártak és költöztek át a faluba, így aztán mindössze pár évtized elteltével már több, mint 200 fős lélekszámmal büszkélkedhetett Pálmajor. Eleinte inkább magyar családok telepedtek le itt, majd fokozatosan – a kivándorlási hullámokat követően – helyükre cigány családok költöztek be. A korábbi lakosok főként a közeli városokba mentek, ahol a termelőszövetkezetekben vállaltak munkát. Pálmajorban gyakorlatilag csak a mélyszegénységben élő, elköltözni nem tudó, vagy nem is akaró lakosság maradt. Az etnikai elszigeteltség fokát mutatja, hogy vegyes házasságok nem köttetek, és, hogy ma is csak egy nyugdíjas magyar bevándorló házaspár él itt.

Ez az izolációs folyamat a termelőszövetkezeti rendszer felszámolásával csak fokozódott, végül csaknem teljesen röghöz kötötte őket, és ez nagyban befolyásolta az itt élők megélhetési lehetőségeit. Ebben az időszakban a növénytermesztés, állattartás minden portán megfigyelhető volt. Mivel munkalehetőség rendelkezésre állt, nemcsak idénymunkákból és napszámából, valamint gyűjtögetésből éltek, hanem sokaknak adott megélhetést a környező termelőszövetkezet, valamint gyáruk.

A térségre jellemző homokos talaj, amely azonban nem kedvez minden növénynek, így a gabonaféléknek sem. Viszont a konyhakertekben megtermelték a család számára elegendő zöldséget, gyümölcsöt. A korábbi generációk számára egyértelműen fontos volt, hogy a mezőgazdasági tudást átörökítsék a fiataloknak. Sajnos ez a hagyomány a termelőszövetkezetek felszámolásával egyidejűleg tűnt el a településen.

Nem könnyítette meg a helyzetüket az sem, hogy a falu közvetlen közelében nincs használható földbirtok, mert azok vagy magánkézben vannak, vagy gazdálkodásra alkalmatlanok, illetve erdős területek.

JELEN

Ha ma ellátogatunk Pálmajorba, szinte kivétel nélkül rendezett portákat találunk, és a házak előtt

megművelt kiskertet láthatunk. Ennek többnyire az az oka, hogy a polgármester, mióta megválasztották, nem volt rest szólni, ha rendezetlen kertet látott. A szemetet felszedette, a gyomokat kihúzatta, és igyekezett arra sarkallni a helyieket, hogy ültessenek zöldségeket, gyümölcsöket. Ha többszöri felszólításra sem szedték össze a szemetet az udvaron, megmondta, hogy három nap haladékot még ad, de, amennyiben utána sem tesznek rendet, hozzá ne menjenek segélyért. Az iskolában történő szemetelés esetén pedig szolt a tantestületnek, hogy a hulladékot szedessék össze a diákokkal. Régebben nem volt egyetlen kuka sem a faluban, ma azonban már sokkal jobb a helyzet.

A háztáji gazdálkodáshoz a magokat az önkormányzat biztosította, ottjártunkkor is épp a kiosztandó csomagokat válogatták az ott dolgozók. A közmunkaprogramban résztvevők ma már nagyon szívesen művelik a kertjeiket otthon is, bár új dolgokat nem próbálnak ki, maradnak a bevált és már ismert módszereknél, növényfajtáknál. Cserekereskedelem egyáltalán nincs a településen, és nem is nagyon volt jellemző a korábbi időszakokban sem. Az közmunkavezetőnek¹ eleinte naponta, majd hetente el kellett mondania a közmunkásoknak, hogy mi a feladatuk, mikor mit kell elvetni stb. Mára viszont ez nagyon jól kialakult, csak idő kellett hozzá. Már senkit nem kell emlékeztetni a feladatára.

A megtermelt zöldségeket elsősorban az óvodai étkeztetésbe viszik, majd a felesleget meghirdetik a lakosság körében – igen méltányos áron –, de volt olyan év is, amikor a nagybajomi óvodának szállítottak. A polgármester nem tartja jó ötletnek, hogy ingyen szétosszák a maradék terményt, mert úgy gondolja, akkor visszaszorulna az otthoni kiskertek száma. Az állattartás nem különösebben jellemző a településen, elvértve baromfit, illetve sertést tart néhány család. A lakosok elmondása szerint már nem éri meg állatot tartani. Egyedül a lótarásnak van nagy hagyománya, ahogy azt a település címere is sugallja. A helyiek elképzelni sem tudnák az életet lovak nélkül. Több kertben is találkozhatunk a legelésző állatokkal. Furcsa, hogy nem hátszlóként használják őket, és még csak munkára is kevesen fogják be eme nemes állatokat.

Érdekesség, hogy a település felső részén laknak a szegényebbek, míg az alsón a tehetősebbek. Ezt több helyi is megemlítette. Konfliktus ugyan nincs ebből, csak néha egy-egy megjegyzéssel, elejtett félszóval utalnak rá. Ami viszont egyértelműen kiderült számunkra, hogy akár gazdagabb, akár szegényebb családról van is szó, a vendégszeretet mindenhol hatalmas. Aki betér egy pálmajori cigány családhoz, biztos, hogy nem tér haza étlen-szomjan.

A nap bármely időszakában találkozhatunk dolgozó emberekkel, akik nem csak az árok partján szorgoskodnak, hanem az önkormányzat kiskertjében, a méhészetben tüsténkednek. A településen lakókra jellemző a dolgozni akarás, és mindez a 2010. október 3-án megválasztott polgármester asszonynak köszönhető.

Pozsonyi Erikát négy évvel ez előtt a helybeli lakosok bizalma emelte polgármesteri rangra. Képviselőtársaival és a falu lakóival együtt egy hagyományait megőrző és tisztelő, fejlődő és élhető település megteremtésén dolgozik. Elmondása alapján tennivaló volt és van bőven, hiszen a falu a leghátrányosabb települések közé tartozik. De elsősorban *"a fejekben kell rendet tenni"*. Pálmajor ebben különbözik sok más hasonló helyzetű településtől.

A polgármester asszony tudatosan kezdte el a falu helyzetének javítását. Elsőként felmérte a

¹ Aki a egyben a település alpolgármestere is.

település helyzetét. A munkalehetőségek, az elhelyezkedésből fakadó adottságok, a humán erőforrásban rejlő lehetőségek tükrében döntött úgy, hogy a szakképzetlen és munkanélküli lakosság egyetlen perspektívája a mezőgazdaság. Úgy gondolta, ez egy olyan, mindenki számára elsajátítható, nyitott lehetőség, amiben minden itt élő megtalálhatja a maga feladatát. *„A roma népesség anno, mikor a termelészövetkezetek mentek, akkor ott dolgoztak, meg erdészetekben, tehát ők megállták a helyüket, tanulókonyak. Bármi meg van nekik mutatva, bármilyen munkafolyamatot meg tudnak csinálni, és ez igaz Pálmajorban is.”* A polgármester elmondása szerint a falu munkaképes korú lakói javarészt egykori termelészövetkezeti dolgozók, illetve könnyen tanuló fiatalok. *„Mindennek ellenére nem volt a háztáji termelésnek eléggé elterjedt hagyománya, pedig a település lakóinak jelentős része rendelkezett gazdálkodói tapasztalattal mint egykori szövetkezeti dolgozó vagy napszámos.”*

A falu teljes mértékben összetart, nagyon lojálisak egymáshoz. Nincs különösebb konfliktus a cigány családok, illetve a magyarok között, ezt többektől is hallhattuk. Ugyanakkor, mikor rákérdeztünk, hogy a kaposfői Somos atya – aki már évek óta szívén viseli a falu sorsát – ruhaadományainak örülnek-e, kiderült, hogy éveken keresztül az egyik helybeli család csak a rokonság között osztotta szét, így a településen sokakhoz nem jutott el az adomány. Ebből volt némi szóbeli összetűzés, mikor kiderült, de megoldották, és azóta nincs ebből gond.

Az önkormányzat 2012-ben elindult az önfenntartás útján. Két mezőgazdasági projektet indítottak el.

1. Szociális földprogram

- ✦ Az önkormányzat 10 fővel közel 2 hektárnyi földterületen konyhakerti növényeket termel, melyeket a helyi közétkeztetésben használnak fel: egyrészt a napi főzéshez, frissen, az óvoda konyháján, másrészt fagyasztva, savanyítva. Ezenfelül 50 család kedvezményezettje a projektnek, akik összesen 3 hektárnyi területen termelnek saját részre, melyhez a föld előkészítése pályázat útján történik, valamint a szükséges vetőmagot szintén pályázati forrásból bocsátják rendelkezésükre.

2. Start közmunkaprogram

- ✦ Itt lényeges az asztalosműhellyel egybekötött méhészet, ahol 5 fővel, 20 méhcsalád megvásárlásával indult a program, amit folyamatosan fejlesztenek. A méhészethez szükséges eszközöket is – a felszerelt műhelyben – saját maguk gyártják. Mások a térségben főként a betonelem-gyártásra fókuszáltak, és éppen emiatt gondolta a polgármester asszony, hogy nekik valami mással, valami egyedivel kell előállni. Sikerességét az is bizonyítja, hogy a helyiek eleinte meg sem merték közelíteni a kaptárakat, de ma már akár védőfelszerelés nélkül is el tudják látni a méhek körüli tevékenységeket. Szeretik is ezt csinálni, hiszen hasznos munkát végezhetnek, a megtermelt méz egy részét az óvoda hasznosítja, a felesleghez pedig a helybeliek méltányos áron juthatnak hozzá. Az asztalosműhelyben készítenek többek között az óvoda beltéri fajtákeit, illetve kis virágládákat is ácsolnak. Ottjártunkkor a műhely zárva volt, de az ott készült használati tárgyakat mi magunk is megtekinthettük.
- ✦ A közfoglalkoztatás keretein belül oldják meg az intézmények környékének rendbetételét, de a falu gondozása is ebben a formában történik. Mindezekon kívül a földeken zöldség és

gyümölcs termesztéssel foglalkoznak. Napi 8 órában végzik ezeket a munkatevékenységeket. Amikor nagy a hőség, lehetőségük nyílik reggel, illetve este végezni a munkát, így nem kell a kánikulában a napon dolgozniuk. A polgármester tisztában van azzal, hogy csak a közmunkából nagyon nehéz megélni, így, ha napszámba hívják a munkásokat, ő elengedi őket. Cserébe, ha hétvégén kell dolgozni a földeken, akkor a dolgozók szó nélkül mennek. Ez csak oda-vissza működik. Sokaknak van tartozásuk, hitelük. Főként a Providentet és a hozzá hasonló kölcsönöket veszik igénybe a helyiek, emiatt minden pénteken jár hozzájuk adósságkezelő, aki segítséget nyújt a törlesztés megtervezésében.

- ▲ Jelentős volt a korábbiakban az étkezési mák termesztése is: 1 hektárnyi területen 10 fővel kezdték, főként értékesítési célra, de a helyi konyhára is jutott. Ezt ma már azonban teljes mértékben abbahagyták.

Polgármester asszony elmondása szerint további nehézség, hogy vannak a faluban olyanok, akik nem használják ki a lehetőségeket a változtatásra. *„Én itt mindenkit ismerek, nem úgy, mint a tenyeremet, de néha az itteni lányok már mondják, hogy jobban ismerem az itt lakókat, mint ők. Tehát mindenkiben van valami érték, mindenkinek van valami nagyon jó tulajdonsága. vagy amiben hasznos lehet, csak egyszerűen nem hajlandó kibontakozni. És én azt látom, hogy nagyon sok ember nem hajlandó változtatni a körülményein. Tehát gondolok itt arra, hogy a projekten belül van egy ingyenes képzés, 8 általánost be lehet fejezni. Alig bírtunk 10 embert összeszedni, abból 4-en már nem is járnak. Egy forintot nem kell fizetni érte, befejezhette volna az általános iskolát, egy héten egyszer kellett volna menni, szombaton. Ilyen emberre nem tudok mást mondani, mint hogy nem is akar. Tehát nem érdekli, hogy jobb lesz-e a sorsa, hogy lesz-e jobb munkája. Ezért mondtam, hogy a fejeket kéne összerázni.”*

Egy első ránézésre viszonylag homogén közösség tagjai közül is célzottan a dolgozni tudó, változást akaró, haladást támogató embereket gyűjtötte maga köré a polgármester asszony. A közös munkákban a település közel fele, 150-200 ember szokott aktívan részt venni. Az elmúlt évek során felépítettek 4 kemencét is, melyet legtöbbször a közösségi rendezvények alkalmával használnak, például a helyi **Pálmajori Punya Fesztivál**² idején. De a helybelieknek lehetőségük van azokat saját célra is használni.

A településen élők leleményességét mutatja az is, hogy amikor nem dolgoznak a közmunkában, vagy épp nem tudnak elmenni napszámosként dolgozni a környező településekre, az útszéli, illetve erdőszéli gyógynövényeket³, csigákat gyűjtik össze, melyeket helyben le is tudnak adni egy ott élő, egyedülként nem roma származású, nyugdíjas hölgynek. Ez a hölgy 1995 óta vásárolja föl a terményeket, és azokat aztán egy kereskedőnek adja, aki Pest felé viszi, majd eladja.

A helyi óvoda teljesen új épületben kapott helyet. A 2012/2013-as évben 24 gyermek beíratása történt meg. Az intézmény a Nagybajomi Általános Művelődési Központ tagintézménye. A megújult óvoda konyháján jelenleg 43 gyermek napi háromszori étkezését biztosítják. Az ott dolgozók elmondása alapján kijelenthetjük, hogy megvan minden felszerelésük, ami egy jól működő óvodához szükséges. Egyedül a kültéri játékok szegényességét emelték ki hiányosságként. A gyerekek nagyon szeretik és élvezik az új környezetet, csak ritkán fordul elő probléma. Ma már

² *Punya* jelentése 'cigány kenyér'.

³ Legtöbbször csalánt.

éhezés egyáltalán nincs a faluban, viszont a tetvesség néha előfordul a gyerekek között. Ezek a problémák azonban korábban sokkal nagyobb súllyal voltak jelen a faluban. A közmunkaprogram keretein belül megtermelt zöldségeket is elsősorban az óvoda konyhájára szállítják, melynek dolgozói megmondják előre, hogy hány mázsa krumplira, hagymára, zöldborsóra stb. van aktuálisan szükségük.

Pálmajorban működik egy 1-4 osztályos, összevont általános iskola, ahol a 2012/2013-as tanévben 19 gyermek kezdte meg tanulmányait. Az intézmény, az óvodához hasonlóan, a Nagybajomi Általános Művelődési Központ tagintézménye. A felső tagozatosokért reggelente jön a busz, és délután pedig visszahozza őket. A helyiekre jellemző a zene és a tánc hagyományainak megőrzése, és ez a gyerekekben is továbböröklődik. A helyi cigányok rendkívül muzikálisak, sokan játszanak valamilyen hangszeren, vagy járnak el táncolni, énekelni. Ezáltal a közösségi rendezvényeken is meghatározó szerepet tölt be a roma kultúra bemutatása. Mióta a családi pótlékot az iskolai hiányzások is befolyásolják, a szülők jobban odafigyelnek arra, hogy gyermekeik hiányzásai ne haladják meg az igazolható napok számát, de sokan mégis már szeptemberben elérik ezt a számot. Tankötelezettség végéig mindenki bejár az iskolába, kivéve persze, ha szülni mennek, mert ez is előfordul. Idén is van egy 16 éves lány, aki gyereket vár.

Jelenleg főként beás cigányok lakják Pálmajort, csúfneveik: *micuk, csonkák, tejfölösek*, valamint *bundások*. Az anyanyelvüket már nem sokan beszélik, de szinte mindenki érti. Akik még egészében bírják a beás nyelvet, azok viszont nagyon büszkék rá.

A faluban gyönyörűen felújított és felszerelt **Közösségi Ház** működik, mely mindenki számára nyitott. Délelőttönként a kisgyerekeseknek szerveznek programokat, délutánonként pedig a nagyobbaknak és a felnőtt korosztálynak is. Akár, ha valakinek van egy jó receptje, akkor azt közösen megsütik, és az elkészült ételeket a Baba-Mama Klubban a gyerekeknek odaadják. Keddenként háztartási praktikákkal foglalkozó óra van. Van varrógépük, már elég sokan megtanultak varrni. Először rongyokon próbálkoztak, de most már visznek függönnyt szegésre, nadrágot felvarrásra. Akinek jobban megy, az összeszedi a faluban a varrnivalókat. Családi életre való nevelés van minden szerdán, életvezetési normák csütörtökön, és minden második hétvégén közösségi programot tartanak.

A Közösségi Ház rendelkezik még saját mosógéppel, melyhez szárítógép is tartozik. Ezt inkább a fiatalok kezdték el használni, mert sok háztartásban nem megfelelőek a körülmények a mosáshoz. Az idősebbek számára szégyen lenne, ha mások látnák, hogy az ottani mosógépet használják. Tisztálkodásra van kiépített zuhanyzó, ezt is inkább a fiatalok, illetve a kisgyerekesek használják.

A pálmajori **Községi Könyvtár**, a kaposvári Megyei és Városi Könyvtár mozgókönyvtári ellátórendszerének tagja, szintén a Közösségi Házban található. Számítógépekkel, DVD lemezekkel felszerelt, és a diákok körében igen kedvelt délutáni elfoglaltságnak bizonyul az ott történő időtöltés. Amikor ott voltunk, akkor is több diák fordult meg a Könyvtár falai között.

A fiatalok az iskola elvégzését követően többnyire helyben szeretnének maradni, csak néhány kivétel akad, akik külföldön vállalnak idegymunkákat. De többnyire ők is visszatérnek a faluba.

A lakosság igen vallásos: mindenki katolikus. Van egy gyönyörű templomuk, ahol kéthetente tartanak misét. Mivel itt fűtés nincs, így a téli hónapokban sokszor előfordul, hogy a Közösségi Házba kell menniük a templom helyett, hogy megtarthassák a szentmisét.

Jövő

Eleinte a helyi munkavégzés támogatására, a munkahelyteremtésre és foglalkoztatásra irányuló kezdeményezések legfőbb akadályozó tényezői a szűkösen rendelkezésre álló erőforrások voltak, ez pedig komoly kihívást jelentett. A falunak földjei gyakorlatilag nem voltak, nincsenek, a beépítetlen telkeken és telkekkel gazdálkodnak. Leleményes módon próbálják magukhoz ragadni a lehetőségét annak, hogy legalább megteremthessék a gazdálkodás alapfeltételeit. Nemrégiben nyert pályázatuk eredményeképpen hamarosan megépül három buszmegálló a településen, illetve az E.ON Hungária Zrt. áramszolgáltatása is mostanában indult el. Térfigyelőkamera-rendszer kiépítésén is gondolkodnak, melyre már be is adták a pályázatot. Sajnos a korábbi polgármester ideje alatt leromboltak minden olyan épületet, mely alkalmas lehetett volna állattartó-telep létrehozására, és emiatt igen nehezen tud a falu állami segítséget kérni ezek újraindítására, pedig a növénytermesztés mellett az állattartás is jelentős mennyiségű munkahelyet teremtene Pálmajorban, amire szükség is volna.

A polgármester asszony szerint a település sikeressége a kitűzött célok alulról történő felépítésének szisztematikus megvalósításában rejlik. A lehetőségeikkel és azok korlátaival ő is tisztában volt, ellenben karizmatikus és célratörő vezetőként a helyi értékek meglétét, és azok fontosságát hangsúlyozta. Véleménye szerint akár iparban is tudnának gondolkodni, csak előbb „*a fejeket kéne kicsit összerázni*”. A helybeliek keresete között olyan szempontból van különbség, hogy ki hova viszi a megkeresett munkabérét. Akik nem alkoholra és sorsjegyre⁴ költi, hanem a rezsire, ruhára, élelemre, az ki is jön a közmunkából származó bérből. Egyöntetűen vallották viszont a lakosok, hogy a segélyből jövő 27 ezer forintból nem lehet megélni, akár alkoholra költik, akár a mindennapi életre.

Nehézséget okozott az iskolából fiatalon, nem egy esetben végzettség nélkül kikerült, még munkaképes korú, de inaktív lakosság munkára való újraszocializálásának kérdése. A felülről jövő kezdeményezéseken (pl. közmunkaprogramon) túl a személyes kapcsolattartás és példamutatás jelenthetett olyan komoly motiváló erőt az itteniek számára, aminek köszönhetően ismét fellendülhetett a helyi munkakedv. A polgármester asszony úgy érzi, elérte a célját, és, ha úgy alakul, hogy át kell adnia a helyét másnak, nyugodt szívvel teszi majd, mert Pálmajorban elindult egy folyamat, amit csak tovább kell vinni. Most már a falu neve ismertté vált⁵, de ez csak a kezdet. Még rengeteg tennivaló van.

A pályázatok kínálta fejlesztési alternatívák és az általuk elért eredmények pozitív hatást gyakoroltak és gyakorolnak a helyiek életminőségére, hozzáállására és kezdeményezőképességére.

Pozsonyi Erika optimizmusa jól jellemzi a mai Pálmajort: "*Sosem az a kérdés, hogy mi nincs, hanem, hogy mi az, amink van. Szép eredmények vannak ezen a téren, mindenki, aki szeretne, talál munkát. Vagy a közmunkában, vagy a saját portája rendezésével, tisztán tartásával segítik a falu fejlődését*", mondja.

⁴ A környéken itt veszik a legtöbb kaparós sorsjegyet, ami megdöbbentő annak fényében, hogy a falut az ország egyik legszegényebb településeként tartják számon.

⁵ 101 szavazóból 101 a Fideszre szavazott, ezáltal bekerültek a médiába.

